

Divji petelin

Skrivnostna pesem, s katero začne že pred svitom vabiti kokoši, je bila od nekdaj prisposoda prihajajoče pomladi.

Tomaž Mihelič

Divji petelin *Tetrao urogallus* sodi v družino koconogih kur, od katerih v Sloveniji živijo še ruševca *Tetrao tetrix*, gozdni jereb *Bonasa bonasia* in belka *Lagopus mutus*. Kljub temu da je največji predstavnik družine, je njegovo življenje zelo prikrito. Živi v gozdovih višjih nadmorskih višin, predvsem med 1200 in 1600 metri nad morjem.

Le spomladi, ko se bo po hribih začel taliti sneg in bo v dolini cvetela češnja, bomo lahko v odmaknjenih gozdovih slišali tiho pesem divjega petelina. Pesem, ki je v veliko slovenskih gozdovih že obmolknila.

Skrivnostna pesem, s katero začne že pred svitom vabiti kokoši, je bila od nekdaj prisposoda prihajajoče pomladi. Fran Saleški Finžgar je o njej zapisal: "... Zapel je vsak grm, iz vsake drevesne krone se je drobila pesem. O, to ni bilo več petje ptičev, to je bila himna gore. ...Kdor ni užival te himne, kdor se ni napil njene blaženosti v polnih požirkih, ta ne pozna pomladi. Ko govori o njej, laže."

Na rastiščih, kakor pravimo tradicionalnim mestom, kjer se pariyo, lahko poje več petelinov. Nanje začno prihajati že aprila. Kmalu si s tekmeči izbojujejo nevidno začrtane teritorije, od katerih je odvisen hierarhični položaj samca na rastišču. Med izbiro teritorijev se petelini tudi spopadejo, še posebno, če so na rastišču kokoši. Pojejo na tleh ali na drevesu. Petje je tiho in se tudi v mirnih jutrih ne sliši dlje kot tristo metrov. Med tem pogosto poskakujejo v zrak in se hrupno spreletavajo. Spreletavanje je prav tako namenjeno označevanju teritorija in odganjanju vsiljivcev.

foto/Tomaž Mihelič
Divji petelin

foto/Tomaž Mihelič
Življenjsko okolje divjega petelina

Do spopadov pride redko, praviloma samo na robovih teritorijev. Petelina se postavita eden nasproti drugemu in se priklanjata. Vmes se med petjem še značilno oglašata, pravimo, da krehata. Če to ne odžene vsiljivca, si pomerita moči v pravem pretepu. Drug drugega skušata s kljunom zgrabiti za lice, ob tem pa močni udarci s krili kar dežujejo. Da so udarci res siloviti, priča njihova dobra slišnost na velike razdalje. Poraženec je tisti, ki prej odneha, in zmagovalca ga navadno v diru pospremi iz teritorija.

Vsa agresija uplahne, ko se petelinom približajo kokoši. Njihova pesem postane nežnejša in tišja, tako tiha, da jo je moč slišati le na par metrov. Prelete zamenja dvorjenje. Petelin še bolj pahljačasto razširi svoj rep, peruti pa spusti tako, da med hojo drsata po tleh. Pravimo, da vozi kočijo. S tem obredom počasi osvaja samico. Razdalja, na katero ga spusti samica, se iz dneva v dan krajša in po dobrem tednu snubljenja samico lahko oplodi. Glavnino kokoši oplodi najmočnejši petelin, ki se praviloma zadržuje v središču rastišča. Samice ne osvaja posamič, ampak vse hkrati, le razdalje, na katere ga spustijo, so različne. Bolj ko dvorjenje napreduje, krajše so razdalje.

Po oploditvi petelini spet pojejo. Kokoši zapustijo rastišče in se pomaknejo v nižje lege. Tu si na primernem mestu izdolbejo plitvo jamico, kamor navadno odložijo 7 do 9 rjavo pegastih jajc. Gnezdo, kakor imenujemo jamico, je

dobro skrito tudi po zaslugi kokošine varovalne barve. Med valjenjem le redko odhaja iz gnezda, kebčki, kakor pravimo mladičcem, ga zapustijo takoj po izvalitvi. Sprva še ne letijo. Njihova obramba pred sovražniki je varovalna barva, zaradi katere so v gozdu neopazni. V resnejših primerih priskoči na pomoč mama, ki skuša s hlinjenjem poškodovanosti sovražnika speljati stran. Kebčki ob tem mirujejo in čakajo, da jih po koncu nevarnosti mama zbere

**Divji petelin je zelo
neprilagodljiva živalska vrsta,
zato ga vsako poseganje človeka
v njegov življenjski prostor
močno ogroža.**

s tihim kokodakanjem. Kljub temu je smrtnost kebčkov velika. Veliko jih pogine zaradi podhladitve v mrzlih in deževnih pomladih, v takšnih razmerah si le težko zagotovijo tudi ustrezno količino primerne hrane. Za obstoj namreč potrebujejo veliko beljakovin, ki jih dobijo z žuželkami, njihovimi ličinkami in podobno mesno hrano. Žuželke in njihove ličinke lahko opazijo samo, če se te premikajo. Ob nizkih temperaturah žuželke mirujejo, tako da lahko kebčki kljub zadostni količini hrane v gozdu stradajo. Čez dva ali tri tedne začenjajo jesti rastlinsko hrano, zato njihov obstoj ni več odvisen od vremena. Družina, ki ji pravimo kita, se zadržuje v bližini rastišč, v zrelih mešanih ali iglastih gozdovih. Najbolj jim ustrezajo gozdovi na višjih nadmorskih višinah, v katerih je čutili borealni pridih. Borealni gozdovi na severu Evrope so namreč eno izmed glavnih bivališč divjega petelina na svetu. V teh gozdovih najdejo dovolj hrane in miru, kar nujno potrebujejo za svoj obstoj.

Divji petelin je zelo neprilagodljiva živalska vrsta, zato ga vsako poseganje človeka v njegov življenjski prostor močno ogroža. V zadnjih letih sta v teh območjih močno narasla turizem in rekreacija, ogrožen je tudi zaradi kmetijskih in gozdarskih dejavnosti. Počasi, a vztrajno se njegov areal v Sloveniji krči. Veliko posluha bo potrebno, da nam ga bo v naših obsežnih gozdovih uspelo ohraniti. ■ ■ ■

**PROGRAM PREDAVANJ DOPPS ZA
SEZONO 1999/2000**

Predavanja in srečanja štajerske sekcije

Predavanja potekajo vsako prvo sredo v mesecu ob 18.00 na Pedagoški fakulteti v Mariboru, Koroška cesta 160, Oddelek za biologijo, predavalnica 0.80.

10. maj 2000: Ptice doline reke Mirne na Hrvaškem, Borut Rubinič

Spoznali bomo ornitološko izjemno zanimivo, a žal tudi zelo ogroženo območje, ki leži le streljaj od naše južne meje. Kljub temu tam stalno gnezdi vrste, kot so črnoglavci strnad, španski vrabec in rjavoglavci srakoper, vsako leto pa se najde še kakšno novo presenečenje.

7. junij 2000: Veliki skovik na Goričkem, Borut Štumberger

Tradicionalna kulturna krajina z visokodebelnimi sadovnjaki, mejicami, njivami z mozaikom različnih kultur in travniki pri nas vse bolj izginja, saj jo sodobno kmetijstvo izriva na rob propada. V njej najdejo svoje zadnje prebivališče številne ogrožene vrste ptic. Ko utihnejo hribski škrjanci, smrdokavre in zelene žolne, ponoči njihovo pesem zamenja monotono oglašanje velikega skovika. Predavatelj nam bo predstavil v marsičem presenetljive rezultate popisa te vrste, izvedenega pred nekaj leti.

Predavanja ljubljanske sekcije

Vsa predavanja se pričnejo ob 19. uri v društvenih prostorih na Žibertovi 1 v Ljubljani.

20. april 2000: Indija, Borut Rubinič in Al Vrezec

Dva izmed štirih ornitologov, ki so se lani podali na potovanje po Indiji, vam bosta povedala, zakaj je Indija Koromandija ne le za duhovne iskance, temveč tudi za ornitologe.

11. maj 2000: Navadna čigra *Sterna hirundo*, Damijan Denac

Beseda bo tekla o elegantni prebivalci rečnih prodišč, ki se je bila zaradi človekove brezobzirnosti prisiljena umakniti na slabša sekundarna gnezdišča, v gramoznice in lagune za odpadne vode Tovarne sladkorja Ormož. Člani štajerske sekcije DOPPS so v slednjih postavili dva gnezdilna splava, na katerih gnezdi eno zadnjih slovenskih čiger.

1. junij 2000: Bela štorcklja, Luka Božič in Damijan Denac

Predavatelja bosta predstavila rezultate akcije "Bela štorcklja, ptica leta 1999", ki se je izkazala za zelo odmevno. Priložnost imate izvedeti, zakaj je štorcklja simbol rodnosti, če se še prehranjuje pretežno z žabami in kaj on njej vedo povedati domačini.